

Koltay Tibor–Tóth Erika

TRADÍCIÓ, ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR ÉS INFORMATIKA A JÁSZBERÉNYI KÖNYVTÁROSKÉPZÉSBEN

A Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Karán 2005 nyarán fejezték be tanulmányaikat azok a hallgatók, akik négyéves munkájuk befejeztével könyvtáros–művelődésszervező főiskolai diplomát vehettek át. Mivel azonban a levelező képzés időtartama időközben 6 félévre csökkent, hároméves tanulás után ugyancsak most végeztek a főiskola levelező tagozatos hallgatói, immár informatikus könyvtáros szakon. A következőkben nappali tagozaton 8 féléves, a levelező tagozaton pedig az említett 6 féléves rendszerben fognak informatikus könyvtáros hallgatók végezni.

A szak jelenleg – első alapképzésben – csak kétszakos képzésben vehető fel, ami az itteni szak esetében informatikus könyvtáros – művelődésszervező szakpárként valósul meg. A levelező képzésben az informatikus könyvtáros szak önállóan vehető fel. A képzés mindkét esetben kredit-rendszerben zajlik.

A képzés alapozó szakaszra, valamint törzs-és szakképzésre oszlik, amelyeket szakmai gyakorlatok egészítenek ki.

Az alapozó képzés tárgyai:

- bevezetés a könyvtári informatikai ismeretekbe,
- a kommunikációelmélet alapjai,
- olvasásszociológia, -pedagógia, -pszichológia,
- a számítástechnika (informatika) alapjai,
- írás-, könyv- és sajtótörténet.

A törzs-és szakképzés tárgyai:

- dokumentumleírás,
- osztályozás, információkereső nyelvek,
- könyvtárban,
- könyvtári menedzsment,
- tájékoztatás, információforrások,
- információelmélet, adatbázis-építés, könyvtárgépesítés,
- információs rendszerek (története).

2005 júniusa nemcsak a kreditrendszerben először végző hallgatók miatt nevezhető fordulópontnak. Várhatóan 2006-tól lép be a többciklusú, lineáris felsőoktatási képzési szerkezetnek megfelelő alapkozat (baccalaureus, bachelor). Jelenleg akkreditálás alatt van az új követelményeknek megfelelő informatikus könyvtáros szak indítása.

Néhány dolog az új képzésről már tudható vagy valószínűsíthető. A képzés egyszakos lesz. Hat félév alatt a hallgatók 180 kreditet teljesítenek.

Ezzel tovább folytatódik az – a pozitív és negatív hatásokkal egyaránt járó – helyzet, amely még a viszonylagos állandóságot sem nagyon tette lehetővé. Igaz, a jelenlegi képzés első, nappali tagozatos végzősei majd csak jövő nyáron adnak véglegesen számot tudásukról és ismereteikről.

A könyvtárosképzés a korábbi Jászberényi Tanítóképző Főiskolán 1976-ban kezdődött. Az oktatás szakkollégiumi rendszerben folyt, majd kísérleti képzés keretében tanító-könyvtáros szakos, 4 éves képzés indult meg, amely 1991-től önálló szakként folytatódott 1998-ig. 1998-tól könyvtár-művelődésszervező szakpárban folyik a képzés.

A szak vonzáskörzete Jász-Nagykun-Szolnok megye mellett Pest megye, Heves megye, Nógrád megye és Budapest. Hallgatói ebből a vonzáskörzetből, de ezen kívülről is verbuválódnak. Múltja tehát van a képzésnek. Tradícióról talán leginkább abban a tekintetben beszélhetünk, hogy a szakot viszonylag hosszabb ideje gondozó oktatók erősségei jól kiegészítik egymást: egyaránt megjelennek a hagyományos könyvtári tárgyak, a hagyományos és az elektronikus könyvtár közötti összefüggések elméleti és gyakorlati ismerete, vagy az alapos informatikai felkészültség mellett a történeti érdeklődés.

Tegyük most félre a tradíciót és fordítsuk figyelmünket a – címben is jelzett – elektronikus könyvtári témákra. Mindenekelőtt meg kell határoznunk, miről is van szó. Az *elektronikus, virtuális, digitális könyvtár* sokak számára rokon értelmű kifejezések, pedig jelentésük között az általuk kifejezett fogalmak rokonsága ellenére is számos különbség van.

Virtuális könyvtárnak olyan azonosítók rendezett gyűjteményét célszerű nevezni, amely másutt tárolt, a hálózaton elérhető dokumentumokat jelöl és tesz elérhetővé.

A virtuális könyvtárak fontos válfaját jelentik a lelkes szakemberek által összeállított forráskalauzok. Ezek lényeges jellemzője, hogy a meglévő forrásokból valamilyen meghatározott szakmai szempontok szerint válogatnak, még ha ezeket a szempontokat nem is mindig közlik. Lehetnek csupán csatolók (linkek) gyűjteményei, de leírásokat is tartalmazhatnak a feldolgozott forrásokról. Legtöbbször valamilyen szakrendben, tematikus rendezettségben mutatják meg a forrásokat. Mivel azonban ezekben a szakrendekben nem mindig könnyű a felhasználóknak eligazodniuk, a forráskalauzokat kereshetővé is szokták tenni. Ez különösen hasznos, ha a válogatás nagyszámú, akár több ezer forrásra terjed ki. A keresést az egész Weben is keresni képes keresőkkel végzik, a keresést azonban korlátozzák a forráskalauzban található forrásokra. A forráskalauzok minőségi információszolgáltatást jelentenek, hiszen csak a hasznosnak, értékesnek tekinthető források kerülnek be ezekbe. A válogatást az adott téma szakértői vagy könyvtárosok végzik. Mint tudjuk, e két kategória gyakran egybeesik.

A digitális és az elektronikus könyvtár egymástól való elkülönítése nem ilyen egyszerű. Kiindulhatunk abból, hogy a digitális könyvtár digitális technológiák használatát jelenti információk és anyagok beszerzésére, tárolására, megőrzésére úgy, hogy a hálózatot egyetlen virtuális gyűjteménynek tekinthessük.

A digitális könyvtár úján hozzáférést biztosíthatunk digitálisan tárolt dokumentumokhoz (szövegekhez, álló és mozgóképekhez, hanganyagokhoz és ezek bármely kombinációjához), függetlenül attól, milyen formában publikálták őket eredetileg (Koltay – Horváth 1998).

Tegyük hozzá ehhez a következőket: A digitális könyvtárak olyan szervezetek, amelyek egy meghatározott közösség (meghatározott közösségek) számára eszközöket nyújtanak digitális művek gyűjteményeinek azonnali és gazdaságos eléréséhez. Az eszközökhöz tartozik a szakosodott személyzet, amely kiválasztja, strukturálja, intellektuális hozzáférésre felkínálja, interpretálja, terjeszti mindezen gyűjteményeket, melyeknek integritását megőrzi és hozzáférhetőségét a jövőben is biztosítja (Waters 1998).

Úgy is fogalmazhatunk, hogy a digitális könyvtárak az információ-visszakereső rendszerek, valamint a könyvtárakat is magukba foglaló, de azokon túl is lépő információs intézmények kiterjesztése, ?javított változata? és integrációja (Borgman 2000, 80).

Sokan kiemelik annak fontosságát, hogy a digitális könyvtárak a gyűjteményfejlesztés alapelveinek megfelelően jöjjenek létre, és ezeknek megfelelően működjenek (Deegan és Tanner 2002).

Nem szabad szem elől tévesztenünk a következőket sem:

- A digitális könyvtárak technikai kerete a jogi és társadalmi kereteken belül működik.
- A digitális könyvtárakkal kapcsolatos fogalmak megértése csak szabványos terminológia segítségével lehetséges.
- A digitális könyvtárak architektúrájának el kell különülnie a bennük kezelt tartalomtól.
- A digitális könyvtári objektumok többet jelentenek bitek sorozatainál. Különböző hordozókat jelenthet tartalma, amelyről megfelelő metaadatokkal kell rendelkezünk. (A metaadatok problémájával később, az oktatás tartalmi kérdései kapcsán fogunk néhány szót szólni.)
- A digitális könyvtári objektumok nem kötődhetnek egy-egy konkrét technológiához.
- Különböző felhasználók számára igény esetén különféleképpen lehessen ugyanazt az információt megjeleníteni és használni (Chowdhury and Chowdhury 2003, 73-75).

A *hibrid könyvtár* elnevezés megjelenése arra mutat, hogy sokan vélik úgy: rövid és középtávon valószínűleg a digitális és papíralapú dokumentumok tartós együtt-

élésével számolhatunk. A hibrid könyvtár ugyanis nemcsak digitális dokumentumokat kezel, hanem a papíralapúakat is. A *hibrid könyvtár* elnevezés mellett, azzal lényegében azonos jelentésben találjuk a *komplex könyvtár* kifejezést is (Mader 2001).

A *digitális könyvtár* kifejezés viszont gyakran hibrid könyvtárat takar, így nem könnyű a két fogalom elkülönítése. Az elektronikus könyvtár viszont általában nem foglalja magában a papíralapú dokumentumokat, csupán a szorosabb értelemben vett digitálisakat.

A digitális könyvtárakban gyűjtött dokumentumok lehetnek digitálisak és digitalizáltak. Az előbbieket eleve digitális formában jönnek létre. Sok esetben kizárólag ebben a formában léteznek, de máskor egyéb formátumra, például nyomtatott formára konvertálják őket. A digitalizált dokumentumokat nem-digitális formájukról alakítják át digitális formára. Mindkét esetben igaz, hogy online szolgáltatásuk sokkal többet számára teszi elérhetővé tartalmukat, mint a legtöbb egyéb forma (Borgman 2000).

A digitális könyvtárak jó példája a California Digital Library (CDL), amely a <http://www.cdlib.org> címen a Kaliforniai Egyetem tíz, az egyetem különböző telephelyein elhelyezkedő könyvtára mellé egy tizenegyediket állít. A CDL a digitális dokumentumok mellett továbbra is nagy figyelmet fordít a papíralapú gyűjtemények közös használatának, mivel létrehozói és fenntartói megítélése szerint a nyomtatott dokumentumok a jövőben is fontos szerepet fognak betölteni.

Az oktatásban érzékeltetnünk kell ezt a terminológiai sokszínűséget. Ugyanakkor célszerű, ha megjelöljük, hogy melyek az általunk helyesnek tartott értelmezések. Megítélésünk szerint a CDL szemlélete a követendő, tehát digitális könyvtár alatt hibrid, komplex könyvtárat értünk, miközben a tantárgyak elnevezése a hagyományokat követve az *elektronikus könyvtár* szókapcsolatot tartalmazza. Mégsem korlátozódhat az oktatás egyik kategóriára sem. Foglalkozunk tehát a digitális könyvtárak mellett olyan elektronikus könyvtárakkal, mint a *Magyar Elektronikus Könyvtár*, a *Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Elektronikus Könyvtár*, vagy a nevében inkább a digitális könyvtárakhoz kötődő *Neumann János Digitális Könyvtár* szolgáltatásai.

Az elektronikus könyvtárak témája 1998-ban, *A könyvtáros és az elektronikus könyvtár* elnevezésű kötelezően választható speciális kollégium, valamint az *Információ-visszakeresés számítógépes környezetben* elnevezésű speciális kollégiumban jelenik meg először markánsan.

Nézzük, melyek azok a főbb kérdések, amelyekkel az előbbi foglalkozott!

- Az automatizált könyvtár, az elektronikus könyvtár, a digitális könyvtár, a virtuális könyvtár.
- A könyvtár ma - funkciók és munkamegosztás.
- A virtuális könyvtár - a Web-oldalak értékelése.
- Az információ-visszakeresés nehézségei a hálózaton - kalauzok, értékelés, annotációk.

- A digitális könyvtár - metaadatok, katalogizálás, formátumok.
- Elektronikus folyóiratok - szerzői jog.
- A könyvtár és a könyvtáros jövője.

Jelenleg az *Elektronikus könyvtár* elnevezésű kötelezően választható speciális kollégium mellett az *Információbróker* szakirányú modul három tárgya is elektronikus könyvtár tudnivalókkal foglalkozik.

Ezeknek a tantárgyaknak az oktatása során mindenekelőtt felvázoljuk a papír-könyvtártól az elektronikus könyvtárig vezető utat, ahogy azt Michael Buckland (1998) könyvében teszi.

Foglalkozunk többek között a következő témákkal:

- Az Interneten található információk sajátosságai és formátumai;
- Az elektronikus, digitális és virtuális könyvtár fogalma;
- Az információs írástudás;
- Forráskalauz, kapuszolgálat, virtuális könyvtár, portál;
- Könyvtárosi feladatok a digitalizálás és az elektronikus publikálás területén;
- Az elektronikus könyv és az elektronikus folyóirat;
- Alternatív folyóirat-publikálási modellek;
- Az internetes keresők előnyei és hátrányai;
- A forráskalauzok előnyei és hátrányai;
- Metaadatok, metaadat-szabványok;
- Virtuális tájékoztatás;
- Az elektronikus dokumentumokra való hivatkozás;
- Digitalizálás a szerzői jogi előírások betartásával
- Digitális könyvtári helyzetkép

Nézzünk meg a fenti témák közül néhányat részletesebben!

A metaadatok megléte – ahogy már az előbbieken említettük – létfontosságú. A metaadat elnevezés feloldása: adat az adatról. A metaadatok legismertebb formája a katalógus rekord, metaadatokat azonban a könyvtárakon kívül is használnak. A metaadatok sok esetben magukból a dokumentumokból is kinyerhetők, de alapul szolgálhat a dokumentumok teljes szövege is.

Sok hasznos információhoz juthatunk a WWW-n használható keresők (keresőgépek, keresőmotorok, search engines) segítségével. Ugyanakkor használatuk távolról sem jelent minden esetben kielégítő megoldást. Többek között azért sem, mert a dokumentumok teljes szövegében sokkal nehezebb megtalálni valamit, mint a könyvtári katalógusokban, vagy bibliográfiai adatbázisokban.

Az internetkeresők legfőbb problémája a keresési pontosság alacsony foka, vagyis az, hogy sok esetben kezelhetetlenül sok találatot kapunk.

Ahogy a keresőknek megvannak a korlátai, úgy a fentiekben már említett forráskalauzok sem mindentudók. Elsősorban átfogóbb témák információt tudjuk segítségükkel jól felderíteni. Emellett tudnunk kell, hogy a forráskalauzok viszonylag kevés számú forrást tartalmaznak, továbbá frissítésük is lassabb lehet a keresőkénél.

Mindebből következik, hogy a forráskalauzok nyújtotta információkat gyakran érdemes kiegészítenünk a keresők nyújtotta forrásokkal.

A forráskalauzok egy igen fontos tekintetben viszont kétséget kizáróan felülmúlják a keresőket. Ez pedig a minőség biztosítása, hiszen – ahogy már erről szóltunk is – a forráskalauzok válogatott forrásokat tartalmaznak.

A digitális könyvtári helyzetkép kapcsán rá kell mutatnunk, hogy a digitális könyvtári kutatásokat végző számítógépes szakemberek inkább a technológiákra, az információ visszakeresésére, a hozzáférés biztosítására koncentrálnak. A könyvtárosok viszont egyaránt hangsúlyozzák a folyamatosságot (főként a *megőrzés* aláhúzásával) és a diszkontinuitást a múlt és a jelen könyvtárával.

Sok tekintetben a számítógépes megvalósítás kérdése az interoperabilitás, azaz a rendszerek egymással való együttműködési képessége. Mivel a digitális könyvtárak különböző szervereken található különböző információforrásokhoz nyújtanak hozzáférést, ezért ez kritikus kérdés.

Az interoperabilitás lehet:

- technikai, amely a rendszerek együttműködéséhez szükséges szabványokra vonatkozik;
- szemantikai, amely a fogalmak és objektumok leírásának szabványosítására vonatkozik;
- politikai, emberi, amely a források feletti rendelkezésre vonatkozik;
- közösségek közötti, amely a források közösségek közötti megosztására, közös használatára vonatkozik;
- jogi;
- nemzetközi (Brophy 2001, 21).

Ha azt mondjuk, hogy a könyvtárosok gyűjteményfejlesztési tapasztalatai, a gyűjteményfejlesztésnek a könyvtárakban kialakult szabályai kiemelkedő szerepet kell, hogy kapjanak a digitális könyvtárakban is, a gyűjteményfejlesztés, gyűjteményszervezés oktatásában sem feledkezhetünk meg a digitális dokumentumok egyre nagyobb szerepéről.

A digitális dokumentumok esetében pedig nem a hozzáférés a probléma, hanem a túl sok információ, így szűrőmechanizmusok beépítésére van szükség (Chowdhury and Chowdhury 2003, 8).

Az internet korszakában nincs feltétlenül szükség arra, hogy a kutatók cikkeiket az előfizetési árakat egyre feljebb emelő kiadóknak adják, inkább számos alternatív megoldást keresnek. Ezek sokfélék, de összefoglalóan szabad hozzáférésként beszélünk róla.

A szabad hozzáférés azt jelenti, hogy a felhasználónak nem kell fizetnie azért, hogy tudományos közleményeket az interneten olvasson, azokat kinyomtassa, nem-kereskedelmi célokból tovább is adhassa, és mindezt korlátozások nélkül tehesse (Björk 2004).

A szabad hozzáférésről tudniuk kell a jövő könyvtárosainak, ezért kap helyet a képzésben.

Hasonlóképpen egyre fontosabbá válnak a virtuális (vagy digitális) tájékoztató szolgálatok, amelyek lényege, hogy esetükben a felhasználók a könyvtárossal számítógépek és/vagy valamely internetes technológia útján érintkeznek anélkül, hogy fizikailag jelen lennének a könyvtárban. A kérdések megválaszolására ugyanakkor nem csak elektronikus forrásokat használnak, és az online források használatára önmagában még nem is virtuális referenz (Nilsen 2004).

Az informatikus könyvtáros képzés során az alapozó, törzs- és szakképzés keretében egyaránt folyik informatikai oktatás. Az informatikai tárgyak legnagyobb része gyakorlati jellegű, mint például szövegszerkesztés, táblázatkezelés és adatbázis-kezelés. A hallgatók korábbi tanulmányaik során megszerzett ismereteiket egészítjük ki olyan további ismeretekkel, amelyeket a tanulmányaik során hasznosítani és alkalmazni tudnak. Az adatbázisok felépítésének és alkalmazásának oktatása azért fontos, mert különböző könyvtári rendszerekkel is megismerkednek a hallgatók, hiszen ezek a könyvtári integrált rendszerek adatbázisokat hoznak létre és kezelnek.

Az integrált könyvtári rendszerekről tudnunk kell, hogy ma hazánkban igen sokféle integrált rendszert alkalmaznak a könyvtárakban. Az integrált rendszerek legnagyobb része moduláris felépítésű és hálózatban használható. Alapvető szempont ezeknél a rendszereknél, hogy az adatok egyszerűen rögzíthetők és több szempont szerint visszakereshetők legyenek.

Az *Informatika* szakirányú modul foglalkozik további általános informatikai ismeretek nyújtásával, amiket a könyvtárosok is hasznosíthatnak a munkájuk során. Ezek a tárgyak a következő témákkal foglalkoznak:

- interneten található információk sokfélesége
- internetes keresők használata, sajátosságai
- multimédiás elemek, hang kép állományok jellemzői, készítésük
- weblapok szerkesztése HTML nyelv és weblapszerkesztő program segítségével

A HTML-nyelv utasítások sorozata, így egy weblapot csupán karakterek sorozatával lehet létrehozni. A HTML-nyelv használata során természetesen különböző szintaktikai előírásokat be kell tartani. Azért fontos a HTML-nyelv megismertetése a hallgatókkal, mert egyrészt gép- és programfüggetlen, mivel egy egyszerű jegyzet-tömbre és egy böngésző programra van szükség. Másrészt bármely weboldal alaposabb megismeréséhez szükséges, hogy az adott oldal HTML forrását is értelmezni tudják.

Az általános informatikai ismeretek természetesen alapját képezik minden alaposabb elektronikus könyvtári ismeretnek, hiszen ezek nélkül legfeljebb passzív használói lehetnek a hallgatók ezeknek. Ráadásul van közvetlen összefüggés is a két tárgykor között, amikor például az SGML/XML jelölőnyelvek tárgyalása a HTML legalább alapfokú ismeretét tételezi fel.

A remélhetőleg akkreditálásra kerülő többciklusú, lineáris képzés keretében önálló *Informatika* szakirányú modul nem indul. Az informatikai ismeretek két szakirányba épülnek be. Az *Információbróker* szakirányú modult felváltó *Információmenedzsment* szakirány továbbra is fog tartalmazni elektronikus könyvtári ismereteket. Kiegészül ez a modul a weblapszerkesztés, a prezentációkészítés és a multimédia témáival.

A *Gyermek- és iskolai könyvtáros szakirány* is kap egy olyan tantárgyat, amelynek keretében *Digitális szolgáltatások* néven szó esik majd a virtuális, a digitális, a hibrid és a komplex könyvtár fogalmáról, a digitális gyűjtemények kialakításának „filozófiáiról” és ezek megvalósulásairól. Tárgyalásra kerülnek olyan témák mint a digitalizálás az Európai Unióban, a digitalizálás lehetséges formái, tervezése és költségei, a szerzői jog a digitális környezetben. Ennek a tárgynak a keretében ismerhetik majd meg a hallgatók, milyen digitális könyvtárak vannak idehaza és a világban, továbbá, hogy miként használhatók ezek az iskolai és gyermekkönyvtárakban.

A *Digitális dokumentumok kezelése és szerkesztése* elnevezésű tantárgy többek között a következőket tartalmazza majd:

- weblapok felépítése, szerkezeti egységeinek megismerése,
- szövegek, formázási lehetőségek, képek, hangok, hivatkozások, keretek, táblázatok készítése,
- a HTML-nyelv és weblapszerkesztő programok megismerése,
- képek megjelenítése, tulajdonságaik,
- a hangok, zenék tulajdonságai, formátumai,
- animációk készítése.

Az elektronikus könyvtári és az informatikai témák fontossága az utóbbi években megnőtt. Egyre inkább belátható, hogy az információs kultúrának vagy – más kifejezéssel – információs írástudásnak minden eddiginél nagyobb a szerepe. Ennek megfelelően a könyvtárosképzés elektronikus könyvtári és informatikai elemeinek az információs írástudás kereteibe kell beilleszkednie.

Információs írástudónak azt tekinthetjük, aki felismeri, mikor van szüksége információra és kimondta, hogy végső soron az információs írástudást az birtokolja, aki megtanulta, hogyan kell tanulni, már feltételezi annak ismeretét, hogy hogyan szerveződik az információ, hogyan található meg, és hogyan használható fel a tanulásban. Az információs írástudás kapcsán egy sor készséget is megjelölhetünk. Ezek a következők:

- az információsükséglet felismerése,
- az adott probléma megoldásához szükséges információ azonosítása,
- a szükséges információ megtalálása,
- a megtalált információ értékelése,
- az információ szervezése,
- az információ hatékony felhasználása az adott probléma megoldására (Bawden 2001).

Az információs írástudásról beszélve különösen hangsúlyoznunk kell az információforrások kritikus kezelésének fontosságát.

Az információs írástudás készségek integrált készlete, amelynek nyilvánvalóan magába kell foglalnia a számítógépek tág értelemben vett használatával kapcsolatos ismereteket és készségeket is, tehát jól kiegészíti az információs írástudás fogalmát a számítógépes írástudás, a digitális írástudás és az internet-írástudás. Másképpen megfogalmazva a hagyományos írástudás intellektuális kompetenciáit egészítik ki a technikai, azaz számítástechnikai kompetenciák, és ezekhez járulnak a kommunikatív kompetenciák, amelyek mindkettőhöz kapcsolódnak.

Az írástudást egyúttal komplex szituációkhoz köthetjük, így viselkedésmintákat is jelent. Az információs technológiák gyorsan változnak, ezért az információs írástudás egész életen át történő tanulást tételez fel (Geisler et al 2001).

A multimédia terjedésével egyre inkább szükség lesz arra is, hogy a verbális szövegek mellett a képek közvetítette komplex információkat is kezelni tudjunk. Bár az információs írástudás a források ismeretén túl terjed, és nemcsak a könyvtárhoz kapcsolódik, aligha kétséges, hogy terjesztésében kiemelkedő szerepe van a könyvtárnak és a könyvtárosoknak.

Irodalom

Bawden, D. 2001: Information and digital literacies: a review of concepts. *Journal of Documentation*. Vol. 57, No. 2, 218-259.

Björk, B.-C. 2004: Open access to scientific publications - an analysis of the barriers to change? *Information Research*. Vol. 9, No. 2, 170. <http://InformationR.net/ir/9-2/paper170.html>

Borgman, Ch. 2000: *From Gutenberg to the global information infrastructure. Access to information in the networked world*. Cambridge, MA, London: MIT Press.

Brophy, P. 2001: *The library in the twenty-first century. New services for the information age*. London: Library Association Publishing.

Buckland, M. 1998: *A könyvtári szolgáltatások újratervezése*. Budapest: OSZK.

Chowdhury, G.G. - Chowdhury S. 2003: *Introduction to digital libraries*. London: Facet.

Deegan, M. , Tanner, S. 2002 : *Digital futures. Strategies for the for the information age*. London: Library Association Publishing.

Geisler et al. 2001: ITex. Future directions for research on the relationship between information technology and writing. *Journal of Business and Technical Communication*. Vol. 15, No. 32, 269–308.

Koltay Tibor - Horváth Péter 1998: Digitális könyvtárak a világban. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*. 45. évf., 7. sz., 255-264.

Mader, Béla 2001: Információs és kommunikációs technológiák kutatási, fejlesztési és innovációs irányai és a könyvtárak. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*. 48. évf., 9-10. sz., 364-374.

Nilsen, K. 2004: The Library Visit Study: user experiences at the virtual reference desk. *Information Research*. Vol. **9**, No. 2, 171.

<http://InformationR.net/ir/9-2/paper171.html>

Waters, D. J. 1998: What are digital libraries? *CLIR Issues*. No.4, July-August. <http://www.clir.org/pubs/issues/issues04.html>

Máté Éva

KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS A NESZŰRBEN

A Magyar Vöröskereszt – a Nemzetközi Vöröskereszt anyagi támogatásával – 2003-ban hirdette meg a hátrányos helyzetben élő kisebb közösségek integrációs törekvéseinek támogatását. Jászsági Területi Szervezetünk – ismerve a Jászberény határában fekvő neszúri szőlőkben élők problémáját, és a megoldatlanság miatt egyre növekvő feszültséget – úgy döntött, hogy bekapcsolódik a helyzetet megoldani igyekvő programba. Az előkészítő munka helyzetelemzésből, szükségletfelmérésből és közösségi gyűlés megtartásából állt.

Helyzetelemzés, rövid történeti áttekintés

Jászberényhez közigazgatásilag 18 külterületi körzet kapcsolódik. Itt él a lakosság 10 %-a, közel 3000 fő. Ebből egy az Öregerdővel és Hajtával határolt rész a *Neszúr*, amely döntően szőlőterület.

A Jászságban a szőlőművelésről a XVI. századból vannak források. A török hódoltság utáni évszázadokban a szőlőművelés a gazdálkodás fontos részévé vált. A halványvörös, savanykás ízű jászsági bor fokozatosan kiszorította a jászok ősi italát, a kölesből készült bozát. A II. világháborút követően az egyéni szőlőskertek mellett megjelent az állami gazdaság saját pincészetében – jászsági rizling – palackozott borával. A gazdaság a rendszerváltás után részekre esett szét, de az egyéni gazdaságok helyzetét is több tényező negatívan befolyásolta.

A zártkertek különleges színfoltjai a vidéki Magyarországnak. A városhoz közel helyezkednek el, könnyen megközelíthetők, gazdálkodásra, pihenésre egyaránt alkalmasak. A Neszúr tökéletesen megfelelt ennek a képletnek, hiszen Jászberénytől 8 kilométerre a 31-es út mellett fekszik. Az 1970-es években a jászberényiek mellett, sokan – más, távolabbi települések lakosai is - vásároltak itt úgynevezett hobby telkeket, és építettek rá a szerszámos-kamráról – emeletes házig különböző épületeket.

A rendszerváltás időszakára a nem jászberényi illetőségű tulajdonosok jórészt megöregedtek és nem vállalták a további munkát, vagy az utazással, műveléssel járó költségeket nem bírták anyagilag, ezért megváltak földjeiktől, vagy elhagyták. Jellemző ez részben a városi tulajdonosokra is, ezért a tulajdonviszonyok meglehetősen kaotikusakká váltak. Az elhagyott földeket ellepte a parlagfű, a gazdálkodás is átrendeződött, mert a szőlő – gyümölcs helyett a szántóföldi művelés és a főlías kertek is megjelentek.

Ugyancsak a tulajdonváltást követően megváltozott a lakosság összetétele is. Az őslakosok mellett a városból kiköltözött roma lakosság jelentős számban jelent